

Field : Sociology, Sport Sciences

Type : Review Article

Received: 02.03.2016 - *Accepted*: 05.05.2016

Bireyin Toplumsallaşması Sürecinde Spor¹

Hayati BEŞİRLİ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, KIRGIZİSTAN

E-posta: hayatibesirli@gmail.com

Öz

Sporun ne olduğuna ilişkin olarak birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımların belirli kavramlara vurguda bulunduğu görülmektedir. Bu kavramlar arasında üzerinde uzlaşılan belirlenmiş kurallara sahip olma, genellikle rekabete dayalı olma, bireysel ve kolektif olarak yapılma ve genellikle rekabete dayalı fiziksel aktivite aktiviteleri içermeye sayılabilir. Bu özellikleri sporu bireysel bir aktivite olmaktan çıkarmakta ve kültürel bir faaliyete dönüştürmektedir. Bu anlamıyla spor sosyal hayat alanında şekillenen, kültürel aktivitelerin toplamını oluşturmaktadır. Kısaca spor kuralları belirlenmiş kültürel bir aktiviteleri ifade eder. Sporun sosyolojinin çalışma nesnesi olması da buradan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda bildiride sporunun sosyalleşme süreci üzerinde durulmakta bunun yanı sıra politik sosyalizasyon sürecinde sporun yeri tartışılmaktadır. Toplumsal yapının varlığını devam ettirmesi toplumsallaşma ile mümkündür. Politik yapılar ise bireyleri politik toplumsallaşma sürecinde tabi tutarlar. Bu kapsamda spor ve spor birlikleri önemli fonksiyon icra eden birer enstrümana dönüşmektedir.

¹ This article was presented in the 5th International Science, Culture and Sport Conference, which was held in Kazakhstan from 13th to the 15th of April, 2016.

Anahtar kelimeler: Spor, toplumsallaşma, politik toplumsallaşma, kültür, politik kültür

Sport in the Process of Socialization

Abstract

There are many definitions have been made about what the sport is. These definitions emphasize specific notions. Among these notions, having a certain rules, usually depending on rivalry, performing individually and collectively, can be mentioned. These characteristics take sport out of individual activity and transform it into a cultural activity. In this sense, sport is a sum of cultural activities, formed in social life field. In short, sport states cultural activities that have specified rules. Because of this feature, sport becomes study subject of sociology. In this context, this paper aims to highlight socialization process of athletes and discusses sport in political socialization processes. Continue of society's social structure depends on socialization, as for political structures subject individuals to political socialization processes. In this context, sport and sport associations transform into a instrument that performs political functions.

Keywords: Sport, socialization, political socialization, culture, political culture

Giriş

Toplumların varlıklarını devam ettirmelerinin tek yolu bünyelerine genç bireyler katarak yeniden üretimlerini sağlamalarıdır. Bu yeniden üretim süreci sadece fiziksel anlamda topluma birey katılımının sağlanması değil aynı zamanda bu bireylere kültürel aktarımın sağlanması da demektir.

Burada akla gelen önemli bir soru söz konusudur. Genç bireylerin topluma uyumu nasıl sağlamakta ve bu süreçte hangi mekanizmalar işlevsel olarak yer almaktadır? Bu soruya ilişkin olarak farklı teoriler farklı yaklaşımlar ortaya koymakta ve konu toplumsallaşma çalışmaları esasında değerlendirilmektedir. Toplumsallaşma süreci bireyin mensubu olduğu toplumla ilişkisini sağladığı ve buna ilişkin olarak kurumsallaşmış davranış örüntülerini aktarıldığı bir süreçtir. Bu kapsamda spor gerek değerlerin üretimi gerekse aktarımı sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda spor işlevsel bakış açısı ile değerlendirildiğinde toplumsal bütünleşmenin tesisi edilmesi sürecine katkı sağlayan önemli bir kurumdur. Spor kurumu ile normlar arasında kurulan ilişki toplumsal yapının devam etmesi sürecinde önem kazanmaktadır.

Toplumsallaşma

Birey toplumun nasıl üyesi olur? Veya toplumlar varlıklarını nasıl sürdürürler? Bu soruların cevabı aynıdır. Bir toplumun ve kültürün ögesi olma sosyalizasyon, toplumsal aktivite ve kişilik olarak ta içinde yaşanılan ve toplum olarak ifade ettiğimiz yapının kimliğini kazanımı sürecidir. Burada iki ayrı oluşum iç içedir. Bu içiçelik aynı konuya iki bakış açısını da barındırmaktadır. (1) Toplumsallaşma: İnsanın sosyal değerler, davranışlar ve sosyal rol aktarımını sağlaması olarak ele alan ve toplumun bireyi kendine benzeştirmesine gönderme yapan sosyolojik bakış açısı (2) insanın toplum içinde bir birey olması sürecine gönderme yapan ve bireysel gelişimi değerlendiren psikolojik bakış açısıdır. Bu bakış açılarından birincisi toplumu esas alırken ikincisi ise bireyi esas almaktadır.

Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta toplumsallaşmanın toplumsal değerler ve roller ile olan ilişkilisidir. Çünkü toplumsallaşma bireyin toplumsal yapıyı oluşturan davranış örüntüsüne dâhil olması ve bu örüntünün değerler sistemini içselleştirmesidir. Birey rollerin nesiller arasındaki aktarımında taşıyıcı rolüne sahip olduğu gibi kendini gerçekleştiren özgür bir varlıktır da. İnsan toplumları varlığını kültürel aktarma yoluyla devam ettirir. Sosyalizasyon bu kültürel aktarmayı sağlayan önemli bir unsurdur. Ortak hayatın kuralları ve normları, topluma yeni katılan bireye sosyalizasyon yoluyla aktarılır. Bir toplumun ortak hayatının kuralları ve normları o toplumun kültürünün temeli ve ortak kodu(şifre)dur. Toplumların doğal dünyada olduğu gibi kendiliğinden (doğal olarak) varlığını devam ettiremeyeceği açıktır. Dolayısıyla toplum varlığını sürdürebilmek için kendi ortak kodunu her bireye yüklemek ve aşlamak zorundadır. Bireyin toplum dışında hayatını sürdürmesi mümkün değildir. Sosyalleşmenin sekteye uğratılması yetişkin davranışlarını kazanılmasını engeller(Türkkahraman, 2000:17).

Sosyalizasyon kişiliğin kazanılmasında temel süreçtir. Gerçekten kişilik ve toplum ayrılmaz bir biçimde birbirleriyle bağlantılıdır. Bireyi içinde yaşadığı toplumdan ve kültüründen bağımsız düşünemeyiz; aynı şekilde toplum ve kültürde bireylerin davranışlarında gerçeklik kazanır varlıklarını gösterir. Bu gerçekliğin inşa edilmesinde toplumsal değerler önem kazanmaktadır.

Parsons çalışmalarını geliştirerek eylem içinde yaygın değerlerin önemini vurgular. Davranışlar nasıl ortaya çıkmakta ve hangi mekanizmaları içermektedir. Parsons bunu “Sosyal Eylemin Yapısı” adlı çalışmasında insan davranışlarının ortaya çıkmasında etkili mekanizmaları ortaya koymuştur. Onun çözümü sosyalizasyon mekanizmasına odaklanmıştır. Bu süreç insanların toplumdaki yaygın değerlerce emredilen eylemin anlamını ve sonuçlarını öğrenmesidir. Sosyalizasyon süresince değerler bireyler tarafından içselleştirirler. Ve bireylerin güdülenmesi normlar ve değerler ile bütünleştirilmiş olur. Bireyler sosyal değerleri içselleştirdiklerinde, bu değerler sezgi ve kararlarını şekillendirir. Sosyalizasyon, ailede ve diğer insanların kendileri hakkındaki temel beklentileri öğrendikleri formel eğitim sürecinde gerçekleşmektedir. Bu beklentiler özellikli rolleri tanımlar ve sosyalizasyon insanların hayatlarında oynayacakları ya da karşılayacakları çeşitli sosyal rollerin öğrenilmesinden meydana gelmektedir(Scott, 1995:45).

Norm, Rekabet ve Spor

Gerek bireysel sporlarda gerekse takım sporlarında birinci olmak istenen bir durumdur. Belirlenen bu duruma ulaşmak için mücadelenin biçimi, bu mücadelenin nasıl gerçekleştirileceği ulaşılabilecek ödül kadar önemlidir. Müsabakalara bağlı adetler ve bunlara yüklenen anlam, kültürelidir. Bu anlam bütün toplumlarda vardır. Bu benzerlik tüm oyun ve kurallara bağlı mücadelelerde bireysel ve kolektif insan psikolojisinin derinliklerine kök salar(Huizinga 2006:140).

Bu durum bireyin ödüle ulaşmak için yaptığı fedakârlıklarla ilişkilidir. Akli başında hiç kimse karşılığında en azından eşit bir değer almadan bir değerden vazgeçmeyecektir: Aksine arzulanı nesnenin değerini, ona ödememiz gereken bedel üzerinden kazanması ancak absürd bir dünyada mümkün olabilirdi. Bir öznenin bir başka değer uğruna vazgeçtiği değer, o anki fiili koşullar altında öznenin kendisi için, hiçbir zaman uğruna bıraktığı değerden daha büyük olamaz. Aksi yöndeki her türlü görüntü öznenin biçtiği değer ile söz konusu mübadele nesnesinin genelde sahip olduğu ya da görünüşte nesnel bir değerlendirme sayesinde sahip olduğu değer karıştırılmasından kaynaklanır. Değer — nasıl olursa olsun— bir kere yerleştikten sonra, onu feda edilmiş olan şeyle eşit değerde görmek psikolojik açıdan zorunludur. Psikoloji eğitimi olmayan gözlemciler bile bilir ki fedakârlığın arzu edilen nesnenin değerini artırmakla kalmayıp bu değeri bizatihi kendisinin yarattığı bir sürü durum vardır(Simmel,2009: 72-73). Sporcu bu ödül ve fedakârlık denklemi içinde faaliyette bulunur. Yaptığı fedakârlıklar ile ödül arasında değerlendirmelerini gerçekleştirir. Burada değer karşılığı sadece somut ekonomik ürünlerde değil aynı zamanda takdir görmek gibi soyut karşılıklarda da kendini gösterir. Bu karşılığın kazanılması süreci sosyalizasyon sürecinde kazanılmaktadır.

Spor bireysel veya takımsal olarak amaca ulaşmak için kuralları kabul etmeyi ve bu kurallara göre davranmayı gerektirir. Ödüle ulaşmak için rekabet söz konusu iken galibiyetin üzerinde uzlaşılan kurallar esasında gerçekleşmesi gereklidir. Ödülü meşru gösteren bu uzlaşıya sadık kalmaktır. Bu noktada da spor yapan bireylerde, kurallara uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Eğer kurallara uyulmaz ve aksi yönde hareketler yapılırsa, birey, hakem tarafından oyun dışı bırakılır. Bu nedenle sporcu, spor süresince kurallara uymak zorunda olduğunu bilir ve bu yönde hareket eder. Burada normların öğrenilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde spor simülator olarak görülebilmektedir.

Bu kapsamda sporun önemli bir işlevi olarak karşımıza bütünleştirme fonksiyonu çıkmaktadır. Bu bütünleştirme fonksiyonu iki açıdan değerlendirilmelidir. Bunlardan birincisini toplumsal bütünleşme oluşturmaktadır. Toplumsal bütünleşme ulusal düzeyde dayanışmayı, çeşitli ırklar, etnik gruplar, sınıflar arası kaynaşmayı, bütünleşmeyi, yakınlaşmayı sağlamak bakımından da spor, toplumsal değişme yaratabilmektedir. Böylece spor bir barış aracı olmaktadır (Tezcan, 1992: 620). Bu bütünleştirme ve yakınlaştırma fonksiyonu sadece ulusal boyutta değil aynı politik, kültürel veya ekonomik sistem içinde yer alan toplumların yaklaşmasını sağlamada da önem kazanmaktadır. Bütünleşmenin mikro görünümü ise takım sporlarında iç bütünleşmenin rekabet esasında sağlanması şeklinde görülmektedir. Takım içi dengelerin tesisi spora ilişkin ekonomik bedellerin belirlendiği günümüz koşullarında yıkıcı rekabete imkân vermeyen dengeli bir durumu zorunlu kılar.

Burada sporun pozitif işlevinin yanı sıra bozuk işlevi üzerinde de durmakta fayda vardır. Çünkü Merton' a göre toplumda sadece pozitif işlevler yoktur. İşlevsel çözümleme yaparken bir grup içerisinde pozitif işlevler olduğu kadar bozuk işlevlerin var olduğunu da göz önünde bulundurmak gereklidir. Burada bir şeyin genel olarak bozuk işlevsel sonuçları olabileceği sonucu değerlendirildiğinde spor bazı toplumlarda bu özelliği ile ayrıştırıcı bir unsura dönüşebilmektedir. Sporda rekabet bağlı olarak belli bir miktar ihtilaf, iç farklılık ve dış münakasa grubu bir arada tutan unsurlarla bağlantılıdır. Bu rekabete dayalı gerilim grup içi dayanışmanın tesisinde önemli bir olumlu işlev görürken grup dışında da yıkıcı bir etki ortaya çıkarabilmektedir. Özellikle etnik veya uluslararası mücadelelerde bu yıkıcılık açıkça görülebilmekte sporun kaynaştırıcı etkisi geri plana düşmektedir. Galip sporcunun ülkesinin marşını söyletmesi rakip ülkeler arasında çatışmanın bir görünümünü yansıtabilmektedir.

Politik Sosyalleşme Sürecinde Spor

Sporun günümüzdeki anlamları ile formel olarak yapılması ve eğitim kurumlarına girmesi insanların örgütlenmesi ile başlamıştır. Yirminci yüzyılda ise profesyonel anlam kazanmıştır. Spora, tarihî süreç içinde, kültür birikimi ve eğitim ilişkisi açısından bakıldığında ise, olimpiik sporun MS 395 yılında yasaklanmasından sonra, 15. yy.'da Avrupa' da orta sınıfın verdiği mücadele ile canlandığı söylenebilir. Rönesans ve reform hareketleri ise sporun yeniden etkili şekilde gündeme gelmesini sağlamıştır. Spor, daha sonra İtalya'dan Avrupa'ya yayılmış ve laikleştirilmiştir. Yeni Çağ'dan önce İtalya'da, sonra Almanya, Fransa ve İspanya'da okullara girmiş ve yeni araç gereçlerle yapılmaya başlanmıştır. Özellikle eğitim kurumlarında millî şuur a sahip, daha başarılı bireyler yetiştirmenin yollarından biri olarak düşünülmüş ve bir hayli desteklenmiştir (Yazıcı, 2014: 397). Bu millî şuur a sahip olmayı sağlamadaki aracı rolü sporu ve spor birliklerini önemli bir enstrümana dönüştürmektedir.

Politik sosyalizasyon kelime anlamı olarak; politik semboller, kurumlar ve prosedürler hakkında bilgi kazanarak, politikanın aktif yada pasif üyelik rollerini öğrenerek, ideoloji ve değer sistemini içselleştirerek siyasal sisteme dahil olma sürecini ifade edilmektedir. Bu süreç aynı çalışmada; hem bireysel öğrenme hem de toplumun bir üyesi olarak kültürün aktarılması analiz edilerek incelenebilir. Uluslar siyasal geleneklerini yeni kuşaklara eğitim sistemi, medya, iş yerleri komşuluk ilişkileri gibi politik kurumlara aracılığıyla daha önce kurulmuş düşünce ve eylem süreçleriyle yerleştirirler. Kısa sürede yeni politik kurumların oluşturulduğu yada yapısal reformların gerçekleştirildiği üçüncü dünya ülkelerinde eğitim sistemi, medya ve topluluk yapıları açık bir şekilde siyasal eğitim ve yeniden eğitim araçları olarak kullanılmaktadır. Daha eski veya daha istikrarlı (=stable) politik yönetimlerde sosyal ajanların politik sosyalizasyon fonksiyonu açık olmaktan çok gizlidir(=latent) ve sıklıkla fark

edilemeyecek ve kamusal düzeyde yadsınacak kadar incedir(Oxford University Press. Reference Online. 17 APR 2002 < [http://www.oxfordreference.com/ views. ENTRY. html](http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html)).

Politik sosyalizasyonu bireyin üyesi olduğu ve içinde yaşadığı politik sistemle ilgili tutumları, inançları ve değerleri kazandığı açık bir süreç olarak tanımlayabiliriz(Greenberg 1970: 1-3). Buna göre sosyalizasyon, toplumdaki değerlerin inançların davranışların bireyler tarafından benimsenmesi sürecidir. Tanımlamalar dar yada geniş olabilir. Dar kapsamlı tanımlamalarda, siyasal davranışın bilgilerin ve değerlerin doğrudan ve açık bir süreç içerisinde aktarılması söz konusudur. Öte yandan politik sosyalizasyonu çok daha geniş olarak ele alan ve belirgin biçimde sosyalizasyon amacına yönelmemiş, sosyalizasyon süreç veya etmenlerinin doğurduğu siyasal davranışı inceleyen daha geniş çaplı bir siyasal sosyalizasyon anlayışı da vardır. Bu ikinci anlayış, toplumsal yaşamın karmaşıklığı ve dinamizmi içinde, bilinçsiz, farkına varılmayan sosyalizasyona yöneliktir(Alkan 1979:5-6).

Okul politik sosyalizasyonu üç temel araçla gerçekleştirmektedir. Bunlardan birincisini ders kitapları ve müfredatın politik konulara direkt ve dolaylı olarak teması oluşturmaktadır. Müfredat programı yurttaşlık eğitimi, tarih ve sosyal bilimlerde çeşitli politik konulara temas etmektedir. Diğer bir politik sosyalizasyon kanalı “gizli müfredat programı” veya “okul iklimi” olarak adlandırılabilir. Bu kapsamda okulun eğitim ve sosyal pratikleri örneğin öğrenci öğretmen etkileşiminin niteliği devreye girmektedir. Okulda öğrencilere tanınan otonomi, okulla ilgili kararların alınmasında öğrenci katılımının sağlanması, disiplin, otorite ilişkilerinin düzenlenmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Öğretmenler üçüncü politik sosyalizasyon ajanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenler direkt politik konularda bilgi sağlamakta temel politik konuların öğretilmesini sağlamaktadırlar. Öğretmen sınıfın atmosferini belirleyerek, okulda politik ve sosyal bilinçlenmede ve şekillenmede önemli rol oynamaktadır(Daniel Bar-tal, Harel 2002:122).

Spor politik sistem içinde politik harekete uygun bir yapıya bürünmüştür. Nazi Almanya’sında Aryan ırkın üstünlüğünün ve mükemmelliğinin bir işareti olmayı ifade ederken Bu dönemde sportif etkinliklerin bütünü öncelikli olarak bireylerin devrimi korumak için yeterli bedensel güce sahip olmalarını amaçlamıştır. Bu nedenle özellikle de Kızıl Spor hareketinin öncelikli vurgusu militer bir güç olarak savaşa hazır sağlıklı beden imgelemidir (Türkmen, 2012:84). Diğer yandan sporun askerî amaçlar için kullanılıyor olmasının işçi sporlarına özgü bir yenilik olmayıp, bu düşüncenin sporun tarihi kadar eski olduğu belirtilmelidir Ancak sosyalist spor hareketleri de bu düşüncüyü zamanla özümsemiş ve özellikle savaş sonrası dönemde politikalarını be eksende kurgulamıştır. Bu nedenle devrim sonrasında Sovyet yönetimi, sportif faaliyetlerden daha çok geniş halk kitlelerini bedensel egzersizlere yönlendirme üzerinde durmuştur. Halkın antrene edilmesi ve fitness çalışmaları, bir yandan işçilerin sanayinin gerektirdiği fiziksel ve zihinsel disipline hazır olmalarını sağlarken, diğer yandan da askerî anlamda da savaşa hazır olmalarını sağladığı düşünülmüştür (Türkmen, 2012:85).

Pierre de Coubertin, 1892’de Paris Sorbonne Üniversitesi’ndeki bir konuşması sırasında uluslararası spor organizasyonu fikrini öne sürerek, spor eğitimini ve kurumlarını güçlendirerek ülkede sporu yaygınlaştırmanın önemini ile spordaki rekabetin gerçek savaşları önleyebileceğini ifade ederek modern olimpiyatların kuruluşunu sağlamıştır. Savaşın önlenmesi temel fikri ile ortaya çıkan bu küresel organizasyonun 1936 Berlin Olimpiyatlarında 4 altın madalya kazanan zenci atlet Jesse Owens’ın Adolf Hitler için üzüntü kaynağına dönüşmesi gibi çatışmacı bir davranışa dönüşmesi söz konusu olabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Sporla rekabet ve çatışma dengesinin asıl tesisi edileceği önemli bir konudur. Bu bireysel ve takım olarak belirli bir ödül için performansın artırılmasına dayalı çalışmaları ifade eden sportif karşılaşmalarda bu denge sosyalizasyon sürecinde kazanılacaktır. Farklı kültürlerden gelen bireylerin spora ilişkin rakibe saygı ve kurallı mücadeleyi içeren normları öğrenmeleri toplumsal hayata ilişkin kurullarla da ilişkilidir. Değerler olarak ifade edebileceğimiz bu kurullar toplumsal ilişkilerin niteliğini belirleyecek unsurlardır. Bu kapsamda spor toplumsal bütünleşme aracı olarak ortaya çıkmakta ve oluşturulacak değerlerin bütünleşmeyi sağlayan enstrümanlar olarak işlev göstermesi beklenmektedir. Aksi halde rekabet çatışmaya dönüşerek spor istenmeyen bir işlev üstlenebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkan, T. (1979). Siyasal Toplumsallaşma, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- Bar-Tal, D., Harel, A. (2002). “Teachers as Agents of Political Influence in the Israeli High School”, Teaching and Teacher Education. England.Pergamon Press. 121-134.
- Beşirli, H.(2015). Kültürel Kimliğin Bir unsuru Olarak Geleneksel Sporlar, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Uluslararası Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek, s115-118
- Greenberg, E. (1970). “Consensus and Dissent: Trends in Political Socialization Research”, E.GREENBERG(Ed.), Political Socialization, New York: Atherton Pres, s.1-19.
- Huizinga, J. (2006). Homo LudensOyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul. Ayrıntı Yayınları
- Scott, J. (1995). Sociological Theory, England: Edwaed Elgar,
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*, çev. Tuncay Birkan. İstanbul Metis Yayınları
- Tezcan, M. (1992). “Toplumsal Değişme ve Spor”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt 25, sayı 2, s. 617-625.
- Türkkahraman M. (2009). Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlararası İlişkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.14, S.2 s.25-46.
- Türkmen, M. (2012). Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Beden Eğitimi Ve Spor; İşçi Sporları Ve Türkiye’deki Etkileri (1923-1938), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yazıcı, A. G., (2014). “Toplumsal Dinamizm ve Spor”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, sayı 3/1, s. 394-405